

ANAYASACILIĞIN SINIFSAK ANLAMU (SBF-7 Aralık 2010)

Prof. Dr. Cem Eroğul

Devlet beş bin yıl dolayında bir geçmişe sahipken, devleti tüzel bir çerçeveye oturtan ve devlet-yurttaş ilişkilerini düzenleyen yazılı anayasaların yalnızca iki yüzyıllık bir geçmişi vardır. Gerçekten de, İngiliz Devrimi sırasında kısa bir süre yürürlükte kalan 1654 tarihli *Instrument of Government*'i saymazsak, bugün hâlâ yürürlükte olan en eski yazılı anayasa, 1787 tarihli ABD Anayasası'dır. Yazılı anayasalar, burjuva çağının ürünleridir. Sınıf olarak burjuvazinin kaynağı ticarettir. Bu bakımdan, egemenlik bu sınıfa geçince, tıpkı tecimsel yaşam gibi, siyasetin de sözleşmeye (senede, kontrata) bağlanmış olmasına şaşmamak gerekir. Üstelik yalnızca devletin değil, toplumun kuruluşu bile bu başat düşünceyle açıklanmaya başlanmıştır. 1762 yılında yayınlanan Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi*, bu bakış açısının en ünlü, ancak asla tek olmayan örneğidir. Topluma hangi sınıf egemen olursa onun düşünce tarzı her şeye damgasını vurur. Bugün de "sözüm senettir", "bu işin faturasını bana çıkarma", "siyasetçi olarak iflas etmiş", "paran kadar konuş" ya da "beş paralık adam", "üç kuruşluk bir iş" gibi deyimler "geçer akçe"dir.

Ulus oluşumu da burjuva çağının bir ürünüdür. İşlevi, tüccara, içte serbest ancak dışa karşı belli sınırlarla korunmuş bir pazar sağlamaktır. Ulusçuluk bu temel gerçek üzerine kurulmuş ve gelişmiştir. Zamanla, dünyaya egemen olan sınıfın bu siyasal oluşumları bütün dünyaya yayılmıştır. Yazılı anayasa ile ulus kalıbı, genellikle bütün dünya devletleri için geçerli olan bir çerçeveye dönüşmüştür. Öyle olunca da, burjuvazi dışındaki sınıflar da, bu çerçeveyi kendi sınıfsal çıkarları için kullanmaya başlamışlardır. Bu kalıplar böylesine yaygınlaşınca, bunların sınıfsal anlamlarını açıklayabilmek için, artık her tarih kesitinde, her toplumda, her gelişme aşamasında, bunların somut olarak hangi sınıflara hizmet ettiğini araştırma gereği doğmuştur. Bundan böyle, ulus-devlet ya da yazılı anayasa burjuva işidir diye kestirip atma olanağı kalmamıştır. Bu araçları değerlendirebilmek için, her somut durumda hangi sınıfların hangi çıkarına hizmet ettiklerini ortaya koymak gerekir.

Bu yaklaşım, Türk tarihinde de anayasacılığın sınıfsal, dolayısıyla da toplumsal anlamını gün yüzüne çıkarabilmek için kullanılması gereken bir bilimsel kılavuzdur. Türkiye'de anayasacılık hiç de yeni değildir. Yüz yetmiş bir yıl önce, 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı, hiç kuşkusuz bunun ilk adımıdır. Bununla ilk kez, yönetilenler uyruk konumundan yurttaş konumuna geçmeye başlamışlar; herkese can, ırz, mal dokunulmazlığı tanınmış; dini ne olursa olsun, herkes yasa karşısında eşit kabul edilmiştir. Başka bir deyişle, belirlenmiş sınırlar içinde ticaretin egemen olacağı düzene ilk adım atılmış, Türkiye kapitalizmin üstyapısını kurmaya girişmiştir. Ancak geç kalınmıştır. Bu nedenle kapitalizm bağımlı olarak doğmuştur. 1838 Osmanlı-İngiliz Balta Limanı Ticaret Antlaşması gümrük bağımsızlığını yok etmiş; İngiltere ile Fransa'yla bağlaşıklık içinde girdiğimiz Ruslara karşı Kırım Savaşı bağlamında, 1854'te, Osmanlı İmparatorluğu dış borç batağına saplanmış, gümrük bağımsızlığından sonra, kısa sürede mali bağımsızlığını da yitirmiştir.

Türkiye bugüne dek beş anayasa kabul etmiş, toplam otuz yedi anayasa değişikliği geçirmiştir. Bunların her birinin sınıf anlamı, tarihsel rolü, toplumsal önemi elbette değişiktir. 1876'da kabul edilen ilk Osmanlı Anayasası, Kanun-u Esasi, bir bakıma saltçı padişahlığın kılıfı gibidir. Yine de, hiç de küçümsenmemesi gereken bir başlangıç olmuştur. Unutmayın ki, o günlerde yazılı bir anayasası, hele bir parlamentosu olan ülkelerin sayısı çok sınırlıdır. Örneğin koca Rusya, bu adımları henüz atamamıştır. Gerçi bu anayasa uygulanamamıştır. İki

yıllık bir denemeden sonra, II. Abdülhamit anayasayı askıya almış ve otuz yıl boyunca Heyet-i Mebusan'ın bir daha toplanmasına izin vermemiştir. Yine de, bir kez anayasa kabul etmekle çok önemli bir adım atılmıştır. Bu anayasa, kâğıt üzerinde de olsa, yargının bağımsızlığını, yargıç güvencesini, mahkemelerin yasallığını, duruşmaların açıklığını, savunma hakkını, adaletin reddedilmezliğini kabul etmiş, yönetilenlere, zamanının gerisinde kalmayan bir temel haklar güvencesi tanımıştır.

En önemlisi, otuz yıllık bir istibdat dönemi boyunca, bu anayasa özgürlüğün simgesi haline gelmiştir. 1908 Devrimi, anayasanın yeniden yürürlüğe konması savsözüyle (sloganıyla) yürütülmüştür. Genel seçim yapılmış, kurulan yeni parlamentonun ilk işlerinden biri de, 1909 anayasa değişikliğini gerçekleştirmek olmuştur. Bunun adı anayasa değişikliği olsa da, 1909'da Türkiye yepyeni bir anayasal düzene geçmiştir. Bilimsel adıyla bu, burjuva demokratik devrimdir. Bu atılımla, parlamentolu düzenden parlamenter düzene geçilmiş, başka bir deyişle, bugün hâlâ temel siyasal kuralımız olan bakanların yasamaya karşı siyasal sorumluluğu ilkesi benimsenmiştir. O günden sonra, devletin ağırlık noktası artık padişah ya da yürütme değil, meclistir. Yönetimdeki bu demokratikleşmeye, feodal üstyapıdan sıyrılmaya koşut olarak, yurttaş haklarında da çok önemli bir adım atılmış, ilk kez toplanma ve örgütlenme hakları, kısacası toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, sendika, dernek, siyasal parti kurma hakkı tanınmış; basına sansür yasağı getirilmiştir. Bunlar Türkiye'de, burjuva demokrasisinin kurulmasının en önemli ilk adımları olmuştur.

Ama yine geç kalınmıştır. Batı emperyalizmi, artık doğuda yeni bir ulus-devletin doğup gelişmesine izin vermeyecektir. Bunu kabul ettirmenin tek yolu savaştır. Ulusal kurtuluş savaşımızın anlamı budur. Türkiye sınırları içinde yaşayan ahalinin, resmi adıyla Türklerin, uygar bir devlet içinde, bağımsız olarak yaşama hakkının silah zoruyla dayatılmasıdır. Bu bir ulusal oluşumdur. Elbette anayasaya da yansımıştır. Kurtuluş savaşı içinde kabul edilen 1921 Anayasası, ilk kez "egemenlik kayıtsız koşulsuz ulusundur" ilkesini getirmiştir. Üstelik de bunu, klasik burjuva çerçevesini aşan bir halkçılık anlayışıyla yapmıştır. Ulus egemenliği, yalnızca temsilciler eliyle değil, halkın kendi yazgısını doğrudan doğruya ele alması yoluyla gerçekleştirilecektir. Bunun için, Büyük Millet Meclisi'ne ek olarak, il ve bucak halkları, iki yılda bir yapacakları seçimlerle oluşturacakları şûralar (sovyetler) eliyle, özekteki (merkezdeki) devlete bırakılması kaçınılmaz olan görevlerin dışında, kendi işlerini (vakıfların ve medreselerin yönetimi, eğitim, sağlık, tarım ve genellikle geçimsel işler, bayındırlık, toplumsal yardımlaşma) kendileri göreceklerdir. Bu hükümler hiç uygulanmamış olsa da, ulus egemenliğinin her zaman halk egemenliğine doğru taşma eğilimi taşıyabileceğinin değerli bir göstergesi olarak kalmıştır. Öte yandan, ulusal egemenlik ilkesinin kabulü, egemenlik sahibini gökyüzünden yeryüzüne indirerek yercilliğin (laikliğin) de kapısını açmıştır. 1921 Anayasası, yalnızca ilk haliyle değil, geçirdiği evrim dolayısıyla da tarihimizde çok önemli bir yer tutmaktadır. Gerçekten de, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılıp yerine "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti"nin kurulduğuna karar verilmesi, saltanatın kaldırılması, önce cumhuriyetin ilanı, sonra da hilafetin kaldırılması, öğretimin birleştirilmesi, evkaf ve şeriye bakanlığı yerine Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurulması (aynı yasa ile genelkurmayın bakanlıktan başkanlığa dönüştürülmesi), hep bu anayasa döneminde (kimi anayasayla, kimi yasayla, kimi de meclis kararıyla) gerçekleştirilen anayasal atılımlardır.

Yeni cumhuriyetin temel belgesi 1924 Anayasası'dır. Bu belge, ulusal kurtuluş savaşının ortaya çıkardığı ulus-devletin çatısını çatmıştır. Osmanlı'nın padişah özekçiliği yerine, meclis özekçiliğini getirmiştir. Bu, yeni burjuva demokratik devriminin en anlamlı eylemcesidir (operasyonudur). Yaşama geçirilen uslamlama (muhakeme) bütün çıplaklığıyla şöyledir: Egemenlik kayıtsız koşulsuz ulusa ait ise, bütün yetkiler ulusun biricik temsilcisi olan TBMM'nin elinde toplanmalıdır. Meclis ne denli yetkili olursa, ulus egemenliği, dolayısıyla da demokrasi o ölçüde gerçekleşmiş olur. Bu çoğunlukçu demokrasi anlayışı, demokratik burjuva devrimine hizmet ettiği ölçüde demokratik sayılmalıdır. Gününün

koşullarında da kuşkusuz öyleydi. Burjuva demokratik devrimini tamamlayan Atatürk Devrimi'ni bu yasal çerçeve olanaklı kıldı. Ancak zamanla demokratik niteliğini yitirdi. Meclis ve hatta devletin geri kalan örgenleri tek partiye bütünleşti. Sonunda, CHP'nin ilkeleri, cumhuriyetin (Devletin) ilkeleri olarak anayasaya geçirildi: Cumhuriyetçilik, Ulusçuluk, Halkçılık, Devletçilik, Yercillik (Laiklik), Devrimcilik. 1946'da çokpartililiğe geçilince, meclis buyurganlığı bu kez de yeni çoğunluğa yaradı. Onun için, çokpartililiği demokratik bir tüze (hukuk) devleti temeline oturtacak anayasal düzeltimlere kimse yanaşmadı. Devrim aracı olan anayasa, adım adım, Atatürk Devrimi'nin altını oyacak girişimlere çerçeve olmaya başladı. Sonuçta, bu anayasa, özellikle 1950'lerin ikinci yarısında koyulaşan Demokrat Parti baskıcılığının aracı oldu. (Aynı tüzel aracın, sınıfsal konuma göre, nasıl renk değiştirdiğinin güzel bir örneği yaşandı.) Demokrat Parti, II. Dünya Savaşı sırasında iyice palazlanan büyük tüccar ile kapitalistleşme yoluna giren büyük toprak sahibinin, iktidarı doğrudan doğruya ele geçirmek için örgütlediği bir halk devriminin (hareketinin) siyasal aracıydı. İktidara gelişi devrimciliğini, iktidara geldikten sonra uyguladığı gerici sınıf siyasetleri ise karşıdevrimciliğini koydu ortaya. 1924 Anayasası, bu iki karşıt uygulamaya da olanak veren elverişli bir tüzel çerçeveydi.

27 Mayıs 1960, Demokrat Parti'nin gerçekleştirdiği darbeye karşı gerçekleştirilen bir karşıdarbeydi. (Bilindiği gibi darbe, siyasal güçlerin bir bölümünün, yasadışı yollardan, öteki siyasal güçleri alt etmesidir.) Ancak, 27 Mayıs'ın gerçek önemi, bir karşıdarbe olma özelliğinden çok, sınıfsal renginden kaynaklanmaktadır. 27 Mayıs, Türk burjuvazisinin 1908'de İttihat ve Terakki tarafından başlatılan, Mustafa Kemal döneminde doruğuna çıkan ulusal demokratik devriminin son halkasıdır. Ulusal demokratik devrim ise, Türk tarihinin III. Selim, özellikle de II. Mahmut zamanında başlayan Batılılaşma sürecinin de doruğudur. Darbenin ürünü olan 1961 Anayasası, zamanının en ileri demokrasilerini örnek almış, yalnızca bizim değil, dünya anayasacılık devriminin de çok seçkin bir parçası olmuştur.

1961 Anayasası'nın getirdiklerini şöyle bir anımsamak, bu anayasanın niye Türk anayasacılık devriminin doruğunu oluşturduğunu anlamaya yeter: 1) Ülkeye çağcıl (modern) bir anayasa anlayışı gelmiştir (anayasanın biçimi, yapısı, dizgeseli açılarından); 2) Güçler ayrılığının düşünyapısal temeli atılmıştır (ulus egemenliğinin, anayasanın koyduğu kurallar içinde ve gösterdiği örgenler aracılığıyla kullanılacağı belirtilmesiyle); 3) Devletin temel nitelikleri arasına insan haklarına dayanma girmiştir (ve bunun gereği olarak, temel hak ve özgürlükler, önemleri vurgulanarak anayasanın başına alınmış, korunmaları için gereken ayrıntılı anayasal düzenlemeler yapılmıştır); 4) Toplumcul (sosyal) devlet ilkesi, devletin temel bir niteliği olmuştur; 5) Yönetimin bütün eylem ve işlemlerinin yargı denetimine açık olacağı ilkesi getirilmiştir; 6) Yasamanın yargısal denetimini gerçekleştirmek üzere bir anayasa mahkemesi kurulmuştur; 7) Yargı bağımsızlığının kurumsal temeli atılmıştır (yargıç güvencesini sağlamak üzere, özgül anayasal korumaların yanı sıra, yargıçların özlük işlerini kendi özerk kuruluşlarıyla gerçekleştireceklerinin öngörülmesiyle).

27 Mayıs, sivil-asker aydın küçük burjuvazi tarafından gerçekleştirildi. II. Mahmut'un kurduğu okullarda yetişip 1860'lardan başlayarak ülke yönetiminde ağırlığını duyumsatan bu kesimin büyük ölküsü, Batılı nitelikte bir yerli burjuvaziye öncülük etmekte. Ne var ki, bu ölküyle yarattıkları anayasal düzen, tıpkı Batılı demokrasilerde olduğu gibi, ister istemez işçi sınıfının da siyaset sahnesine çıkmasının yolunu açtı. Bu gelişme, henüz feodal geleneklerinden sıyrılamamış olan büyük toprak sahiplerini, emperyalizm işbirlikçisi büyük tüccarı, daha montaj aşamasının ötesine geçememiş yeni sanayi burjuvazisini ürküttü. Egemen sınıflar, 27 Mayıs'ı desteklemediler. Böylece, sosyalizm coşkusuyla dalgalanmaya başlayan emek güçlerinin peşine de takılamayan küçük burjuvazi boşlukta kaldı. Yüz yıllık seçkin geçmişini, bu kez faşistleşmeye başlayan burjuvazinin buyruğuna verdi. Özetle, sınıfsal dengelerin değişmesiyle, on yıl gibi kısa bir süre içinde, küçük burjuvazi, demokrasi

önderliğinden faşizm önderliğine geçti. 1968'den sonra, Türkiye'de girişilebilecek her darbenin ister istemez faşizme varması kaçınılmaz hale geldi.

Bunun ilk büyük kanıtı 12 Mart 1971 darbesi oldu. Sivil-asker küçük burjuvazi, yine burjuvaziye hizmete soyunmuştu. Ne var ki, Türk burjuvazisi, artık ulusal demokratik devrimini geniş ölçüde tamamlamış, işçi sınıfına yarar diye bunu bile sonuna dek götürmekten korkan, sınıf üstünlüğü tehlikeye girecek diye ürküye kapılmış, sınıf üstünlüğünü sarsabilecek bir demokrasi yerine, kendi sınıf buyurganlığına dayanan bir düzene, bilimsel adıyla faşizme yönelmişti. Darbe, sol güçlerin üzerine balyoz gibi indi. 27 Mayıs'ın en değerli ürünü olan 1961 Anayasası, iki dalga halinde, 1971 ile 1973 yıllarında gerçekleştirilen kapsamlı değişikliklerle kuşa çevrildi. Yaklaşık yüz otuz yıldır yükselen bir çizgi izleyen Türk anayasacılık devimi, 1971'den başlayarak inişe geçti. Bunun üzerine, özellikle 1977'den başlayarak, halkçı direniş ivme kazandı. Bu arada Batı'da dünya burjuvazisinin büyük küreselleştirme kalkışması başlamıştı. Egemen sınıflar içteki gelişmelerden iyice ürküye kapıldılar. Tek kurtuluş yolu olarak, demokrasiyi rafa kaldırıp küreselleştirmenin peşine takılmayı gördüler. Sonuç, bildiğiniz gibi, 1980 darbesi ve kanlı faşizm oldu.

12 Eylül 1980 darbesi, anayasal düzeni yıkmakla kalmadı, anayasacılığı, dolayısıyla da toplumsal yaşamda tüze (hukuk) egemenliğini silmek için de elinden geleni yaptı. Bilinçli bir çabıyla, anayasa ve tüze saygısı silinmeye çalışıldı. (Örneğin, darbeyle anayasa yapma yetkisini ellerine geçirmiş olan beş general -"cunta"-, bu tüzel yolu kullanacaklarına, içtüzükle, dahası bildiriyle anayasa değişikliği yapma yolunu seçtiler. Amaç açıktı. Tüzeyi ayaklar altına alarak, toplumda oluşmuş olan anayasacılık ve tüze devleti geleneğini yok etmek. Böylece yasal yoldan hak arama olanağını daha baştan ortadan kaldırmak.

Cunta, 1982 Anayasasını bu anlayışla hazırladı ve yürürlüğe koydu. Anayasa, 1980'den başlayıp en az on yıl sürecek bir keyfi yönetimin kılıfı olacaktı. (Örneğin, anayasa oylamasıyla, "tek aday" Kenan Evren cumhurbaşkanı "seçilmiş" sayıldı, cumhurbaşkanı olduktan sonra bir süre daha Milli Güvenlik Konseyi (cunta) başkanlığı ile genelkurmay başkanlığını sürdürdü, anayasa oylandıktan sonra dahi, yalnızca darbecilerin izin verdiği partiler kurulabildi, ilk genel seçimlerde darbeciler, istemedikleri milletvekili adayını seçime sokmadılar, sıkıyönetimdeki davalar yıllarca sürdü, işçi sınıfı deviminin, öğrenci deviminin, genellikle bütün solun beli kırıldı.)

1982 Anayasası, ilk haliyle, yalnızca Türkiye'nin anayasal geçmişine değil, dünya anayasacılığına da bir leke gibi düştü. Bu anayasada, inanılmaz bir biçimde, bir devlet (Türk devleti) "kutsal" ilan edildi. (Amacı devleti dizginlemek olan anayasacılık, devleti kutsamanın aracı oldu.) Cumhuriyetin sıkı sıkıya bağlandığı yurttaşlık anlayışında çok tehlikeli bir gedik açıldı. "Türklüğün tarihi ve manevi değerleri"nden söz edilerek, "Türklük" tüzel yurttaşlık bağı sınırlamasını zorlayan bir anlamda kullanıldı. (Başka bir deyişle, çoğunluk soykümeciliği -etnikçiliği- yapılarak "bölücülük" en üst düzeyde başlatıldı.) Bu anayasayla, "din kültürü" adı altında, ilk ve ortaöğretimde din dersleri (gerçekte Sünni Müslümanlık) zorunlu hale getirildi. (Atatürk diye diye, Atatürkçülüğe en büyük darbe indirildi.) Temel hak ve özgürlükler genel olarak daraltılmakla kalmadı, öz güvencesi kaldırılarak her hakkın yasa yoluyla alabildiğine sınırlanabilmesinin yolu açıldı. Dünya anayasacılığına bir başka kara gölge olacak şekilde, düşünce açıklamasında belli dillerin (adı konmasa da, Kürtçe'nin) yasaklanabileceği öngörüldü. Olağanüstü yönetimin koşulları ve yetkileri genişletildi. (TBMM'nin izni olmadan olağanüstü yasa gücünde kararname çıkarılabileceği kabul edildi.) Grev yasakları ve zorunlu hakemlikle, grev hakkı neredeyse ortadan kaldırıldı. Siyasal katılma gülünç bir düzeye düşürüldü. Sendikalara, derneklere, vakıflara, kooperatiflere, meslek odalarına, gençlere (anayasada seçmenlik yaşı 21 olarak kabul edildi) siyaset yasaklandı. Milletvekilliği güvencesinde büyük gedikler açıldı. Partisinden ayrılıp başka bir partiye giren ya da bakan olan, partisinin kapatılmasına neden olan, dahası, kapatma davası açıldığında partiye üye olan milletvekillerinin üyeliğinin düşeceği gibi, demokratik devlet

ilkesiyle bağdaşmayacak garip kurallar kabul edildi. Milletvekili dokunulmazlığına, (örneğin, kimi suçlar için seçimden önce “soruşturmasına” başlandıysa, dokunulmazlığın işlemeyeceği öngörülerek) demokratik tüze (hukuk) devletiyle bağdaşması olanaksız ayırıklar (istisnalar) getirildi. Cumhurbaşkanının yetkileri alabildiğine artırıldı. Özellikle yüksek yargının oluşumunda, demokratik devlet ilkesiyle; olağanüstü yönetim yetkilerinin kullanımında ve üniversitelerin yönetiminde, parlamenter yönetim ilkesiyle, bağdaşmayacak yetkilerle donatıldı. Cumhurbaşkanının, Yüksek Askeri Şura’nın ve Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun kararları yargı denetiminin dışında tutuldu. Üniversite özerkliği yok edildi. Üniversiteler Yüksek Öğretim Kurulu’nun “yönetimine” verildi. O günlerde tekel konumunda bulunan TRT’ye özerklik tanınmadı. Bir yandan yargıç ile savcılar, öte yandan adli yargı ile yönetsel yargının güvencesi, adalet bakanının başkanlığında, adalet bakanlığı müsteşarının da doğal üye olduğu Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun ellerine bırakılarak toptan zayıflatıldı. Askeri yargıçların da katılmasıyla, demokratik devlet açısından kabul edilemeyecek karma bir nitelik taşıyan Devlet Güvenlik Mahkemeleri anayasa güvencesine alındı. Anayasa Mahkemesi’nde iptal davası açma olanağı aşırı ölçüde daraltıldı. Anayasa değişikliğinde, cumhurbaşkanına, cumhuriyet geleneklerimizle asla bağdaşmayacak bir ağırlık tanındı. Sözde “geçici” niteliğini taşıyan 15. madde ile, darbe döneminde yapılmış yasal düzenlemelere karşı itiraz yoluna başvurulması yasaklandığı gibi, dönemin sorumlularından tüzel yollardan hesap sorulamayacağı kuralı da getirildi.

Özetle, 12 Eylül darbesi ve yarattığı tüzel yapı, Türkiye’nin bir buçuk yüzyıla yaklaşan anayasacılık sürecine çok önemli bir darbe vurdu. Buna ek olarak faşizm, burjuva demokratik devrimi çabamızı da gölgeledi. Resmen korunan “Türk-İslam Sentezi” düşüncüsü (ideolojisi), dinsel inançların devlet eliyle körüklenmesi, aydınlanmacılığı kökünden sarstı. Türk ulusçuluğunun neredeyse resmi düşüncü (ideoloji) haline getirilmesi, Kürt deviminin tüze tanımaz biçimde bastırılmaya kalkışılması ulusal bütünlüğümüzü de kökünden sarstı.

12 Eylül darbesinin ve tüze yapısının bir başka işlevi de, dünya emperyalizminin yeni başat siyaseti olan küreselleştirmeye Türkiye’nin katılmasını sağlamak oldu. Darbe günlerinden başlayarak bugüne dek, Türkiye, küreselleşmenin parçası olmak için elinden geleni yaptı. “Gelişmiş” dünyada olduğu gibi, toplumcul (sosyal) devlet alabildiğine geriletilirken, emekçi yığınlar gitgide daralan bir çembere sıkıştırılırken, sermayenin gelişme olanakları alabildiğine açıldı. Dünyada ve Türkiye’de, bütün hizmetler, dahası bütün değerler ticarileşme silindirisinin altında kaldı. Dünya kapitalizminin son kırk yıllık büyük “atılımı”ı, sonuçta dünyanın kendisini de yok olmanın eşiğine getirdi.

Darbecilerin öngördükleri on yıllık keyfi yönetim süresi, aşağı yukarı beklentilerine uygun bir şekilde gerçekleşti. Türkiye ancak 1990’lardan başlayarak az çok bir “normalleşme” sürecine girdi. O andan itibaren de, anayasa değişikliği hiçbir an gündemden düşmedi. Bugün on altıya ulaşan değişiklik sayısıyla, 1982 Anayasası tarihimizin en çok değiştirilen anayasası oldu.

Önce 1987’de, önde gelen eski siyasetçilerin siyasal yasaklılığına son verildi. 1995’te, Avrupa ortak pazarına katılmanın koşulu olarak, siyasal katılmacılığı tıkayan düzenlemeler kaldırıldı. Bu bağlamda “kutsal devlet” ayıbı da anayasadan silindi. Demokratik yönde en önemli adım 2001’de atıldı. Temel hakların sınırlandırılmasında, bütün hak ve özgürlükler için geçerli genel sınırlandırma anlayışından, her hak ve özgürlüğe özgü anayasal sınırlama yöntemine geçildi. Bu arada öze dokunmama kuralı yeniden kabul edildi. Düşünce açıklamada bir dilin (Kürtçe’nin) yasaklanabilmesine olanak veren kural kaldırıldı. Cunta döneminde çıkarılan yasal düzenlemelere karşı itiraz yolu açıldı. 2004’te ise, ölüm cezası kaldırıldı. 1995’te, seçmen yaşı on sekize düşürüldü. 2006’da, milletvekili seçilme yaşı otuzdan yirmi beşe indirildi. Bu değişikliklerle, demokratik tüze devletine ilişkin olarak, Batılı bir demokrasi anlayışının asgarileri sağlanmış oldu.

Bunun dışındaki değişiklikler, demokratik tze devletinden çok, Őu ya da bu özgül amacı gerçekleştirmek için yapıldı. 1993'te, radyo-televizyonda devlet tekeli kaldırıldı. Devlet güvenlik mahkemeleri 1999'da sivilleŐtirildi, 2004'te ise anayasadan çıkarıldı. (Ne var ki, özel yetkili yargı yerleri yöntemiyle, DGM anlayışı uygulamada sürdü.) 1999'da, zelleŐtirme anayasaya girdi. Aynı değişiklikle, ayrıcalık sözleŐmelerinde tahkim yolu açıldı ve DanıŐtay'ın yetkileri kısıldı. 2002'de, Recep Tayyip Erdoğan'ın milletvekilliğini engelleyen hükümler deęiŐtirildi.

2007 anayasa deęiŐiklięiyle, genel seçim dönemi beş yıldan dört yıla indirildi. Aynı değişiklikle, parlamenter dizge anlayıŐına tümüyle aykırı bir biçimde, cumhurbaşkanının doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesi yöntemi getirildi. Cumhurbaşkanlığını iyice siyasallaŐtıracak olan bu yeni düzenlemenin ne sonuç vereceğini zaman gösterecektir. Ancak bunun, 1909'dan beri yürürlükte olan demokratik parlamenter düzeni sarsıcı geliŐmelere yol aması olasılığı yüksektir. Bundan sonra yapılan iki değişiklik de, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin yalnızca hkmeti değil, devletin tümünü ele geçirme eğiliminin damgasını taŐımaktadır. 2008'de, niversitelerde İslami kıyafetin serbest bırakılmasını sağlama amacıyla yapılan (gerçekte ise bu amacı sağlayamayacak olan) anayasa değişikliği, Anayasa Mahkemesi tarafından, (kanımca yetkisi aŐılarak) iptal edildi.

2010'da gerçekleştirilen son değişikliğin esas amacı, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ile Anayasa Mahkemesi'ni AKP'nin güdümüne almaktır. Ancak bunlar yapılırken, demokrasinin gelişmesine yol açabilecek kimi değişiklikler de gerçekleştirildi. Örneğin, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel baŐvuru yolu açıldı, sıkıyönetim askeri mahkemelerinin (savaŐ hali dışında) sivilleri yargılama yetkileri kaldırıldı, Yüksek Askeri Şura'nın ve Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun iliŐik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıldı, yönetimin iŐleyiŐiyle ilgili yakınmaları incelemekle görevli bir Kamu Denetçiliği Kurumu kurulması ngrld, 12 Eylül sorumluları ile ilgili tüzel dokunulmazlık kaldırıldı.

Eskiden olduğu gibi bugün de, anayasacılık alanındaki çekiŐmeleri değerlendirmek için, içinde bulunan somut koŐullarda, hangi görüŐün hangi sınıfın çıkarına olduğunu tanılayabilmek (teŐhis edebilmek) gerekir. Günümüzün belirleyici gerçeği kreselleŐtirmedir. KreselleŐtirmede dünya halklarının çıkarlarını koruyabilecek en gcl örgüt ulusal devletlerdir. Ne var ki, devletlerin bu iŐlevlerini yerine getirebilmeleri için, kendi emekçi yığınlarının çıkarlarını yansıtmaları gerekir. Öyleyse, bugünkü koŐullarda, emekçi yığınların kendi devletlerindeki ağırlıklarının artıracak bütün düzenlemeler, bu sınıfların çıkarlarının korunması için yaŐamsal önem kazanmıŐtır. Toplumcul devlet kazanımlarını koruyup geniŐleten, emekçilerin kendi çıkarlarını savunmada uyanıklıklarının koşulu olan yercilliği (laikliği) gclendiren, devletin her kurumunda emekçilerin ağırlığını artıran her anayasal ve yasal düzenleme, bu sınıfların çıkarlarına öncelik verenler için desteklenmesi gereken; bu amaçlardan uzaklaŐtıran anayasal ve yasal düzenlemeler ise, engellenmeye çalıŐılması gereken geliŐmelerdir. Anayasacılığa ancak böyle bakılırsa, bütün bir savaŐım tarihini ve bugünkü geliŐmeleri toplumbilim açısından anlamlandırmak olanaklı olur.